

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ

МІФИ, ФАКТИ
ТА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

ПРОЄКТ
ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄС
ПРЯМУЄМО
РАЗОМ

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

ПРОЄКТ
УПРОВАДЖУЄТЬСЯ ПРООН

Україна

Дана публікація була розроблена Проєктом ЄС-ПРООН з парламентської реформи у співпраці з офісом Урядової уповноваженої з питань гендерної політики. Зміст публікації є виключно відповідальністю авторів/ок і необов'язково відображає позицію Європейського Союзу або Програми розвитку ООН.

ЗМІСТ

5

1. Про гендер та гендерну рівність

9

2. Гендерні проблеми в сучасній Україні

23

3. Міжнародні зобов'язання України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

32

4. Українське законодавство щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

37

5. Державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

40

6. Інструменти впровадження гендерної політики

46

7. Пам'ятка про правила поведінки без сексизму та дискримінації

49

8. Цікаві ініціативи та кампанії

52

9. Гендерний календар

54

10. Що подивитися про права жінок та гендерну рівність

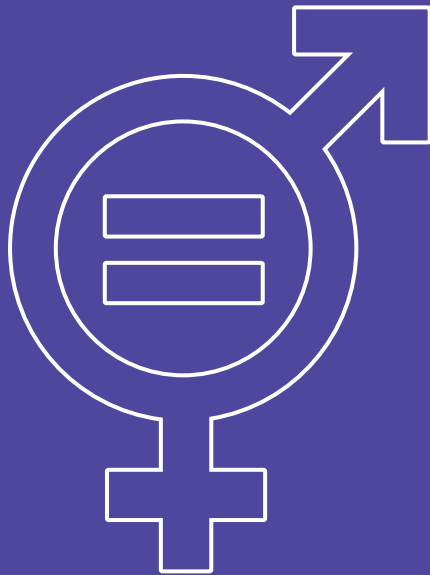
55

11. Що почитати про права жінок та гендерну рівність

56

12. Словник термінів

1-2.

ПРО ҐЕНДЕР ТА ҐЕНДЕРНУ РІВНІСТЬ

Оскільки в цій брошурі йдеться про державну політику забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, або, іншими словами, ґендерну політику, то почнімо з визначення поняття «ґендер» та його співвідношення з поняттям «стать».

Навіщо потрібно використовувати термін «ґендер»? Що він означає? Чи є терміни «стать» та «ґендер» тотожними? Чому знадобилося впровадити в соціальний та політичний дискурс термін «ґендер»? Що означає «ґендерна рівність»? І що таке «ґендерна політика»?

Ґендер — соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок і чоловіків (ст. 3 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами).

Поняття «ґендер» не тотожне поняттю *стать*. *Стать* — це біологічна категорія. *Ґендер* — соціальна. Статеві особливості або ознаки пов'язані з фізіологією. Ґендерні ознаки пов'язані з вихованням і тими уявленнями, які суспільство вважає прийнятними для жінок і чоловіків. Тобто вони прив'язані до статі, але не є тотожними їй.

Наведемо приклади. У твердженні *«Жінки народжують дітей»* ідеться про статеву ознаку. У твердженні *«Суспільство очікує, що жінка має виховувати дітей»* — про соціальну ознаку. *«Суспільство очікує, що чоловіки мають бути захисниками»* — йдеться про соціальну, або ґендерну, ознаку.

Висловлювання *«Очікувана тривалість життя чоловіків менша, ніж очікувана тривалість життя жінок, на 10 років»* також стосується гендерних відмінностей, бо біологічна різниця в тривалості життя жінок і чоловіків, за даними ВООЗ, становить близько 2–3 років. Так, серед чоловіків частіше діагностують захворювання в термінальних стадіях, що зумовлено небажанням відвідувати лікарів або проходити медичні обстеження (дані з дослідження проекту Г'ОБ — гендерно-орієнтоване бюджетування. Таке ставлення до власного здоров'я безпосередньо пов'язане зі стереотипними настановами щодо мужності, до яких належать страх втратити контроль над ситуацією, побоювання виявити слабкість або збентеження тощо.

Поняття «ґендер» запроваджено саме для того, щоб показати процеси, які відбуваються й розвиваються в соціальному світі, тоді як біологічна стать людини (чоловік чи жінка) не змінюється.

Зміна гендерних ролей не означає зміну статі. Так само використання терміну «ґендер» не призводить до стирання різниці між жінками й чоловіками. Інколи поняття ґендеру ототожнюють із сексуальною орієнтацією, що некоректно. Сексуальність — це інша характеристика соціальної ідентичності людини, поруч із такими важливими характеристиками, як вік, етнічне походження, релігійні переконання тощо.

«Мета використання терміну «ґендер» полягає не в тому, щоб замінити поняття «стать», яке відображає біологічні відмінності, і не в тому, щоб не вживати надалі поняття «чоловік» та «жінка». Мета використання терміну «ґендер» — наголосити, що багато проявів нерівності, стереотипів і, як наслідок, насильства випливають не з наявних біологічних відмінностей між жінками та чоловіками, а скоріше із соціально сконструйованих відмінностей, із розуміння та сприйняття того, як жінка та чоловік мають бути представлені в соціальному житті»¹.

У Законі України *«Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»* поняття «ґендерна рівність» впливає з правового контексту і пов'язане з впливом суспільних структур на життя жінок і чоловіків — їхні права, свободи, можливості, потреби тощо. Саме це чітко й однозначно закріплено законодавством.

¹ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція): запитання та відповіді. <https://cutt.ly/5rmQ2pF>

Ґендерна рівність — рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства (ст. 1 ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»).

Державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, як це визначено в статті 3 Закону України *«Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»*, спрямована на:

- утвердження ґендерної рівності;
- недопущення дискримінації за ознакою статі;
- застосування позитивних дій;
- забезпечення рівної участі жінок і чоловіків в ухваленні суспільно важливих рішень;
- забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків;
- підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства;
- виховання і пропаганду серед населення України культури ґендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері;
- захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Рівні права жінок і чоловіків — відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі (ст. 1 ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»).

Рівні можливості жінок і чоловіків — рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків (ст. 1 ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»).

Впровадження принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є однією з важливих умов сталого соціально-економічного розвитку, позитивних змін у суспільстві та його благополуччя, реалізації прав людини та самореалізації особистості, запорукою ефективного розв'язання наявних проблем, а також європейської інтеграції України та виконання міжнародних зобов'язань згідно з основними міжнародними договорами у сфері захисту прав людини, зокрема й Цілей Сталого Розвитку до 2030 року, затверджених Генеральною Асамблеєю ООН.

12
трлн \$

За даними McKinsey Global Institute, за рахунок досягнення гендерної рівності до 2025 року світовий ВВП може збільшитися на 12 трлн доларів США².

Згідно з Рейтингом щастя ООН (World Happiness Report) 2018 року найщасливішими люди почуваються в країнах, які посідають перші місця за рівнем гендерного розвитку: 1 місце — Фінляндія, 2 місце — Норвегія, 3 місце — Данія, 4 місце — Ісландія³.

ТАМАРА
МАРЦЕНЮК
ГЕНДЕР
ДЛЯ ВСІХ
ВИКЛИК
СТЕРЕОТИПАМ

Хочете дізнатися більше? Рекомендуємо:

1. Марценюк Т. Гендер для всіх. — К.: Основи, 2017.

² <https://www.mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/how-advancing-womens-equality-can-add-12-trillion-to-global-growth>

³ <https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/gender/linbf>

ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Більшість гендерних проблем в Україні спричинені дискримінацією за ознакою статі.

Дискримінація — ситуація, за якої особа та / або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі — певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними (ст. 1 ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»).

Дискримінація за ознакою статі — ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними (ст. 1 ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»).

Серед населення України кількість жінок на 8% перевищує кількість чоловіків (з 42 216 766 осіб станом на 2018 р. жінок — 53,7%, чоловіків — 46,3%), що породжує серйозні демографічні проблеми, які закладають підґрунтя для гендерної нерівності, як щодо жінок, так і щодо чоловіків.

ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ

Якщо частка жінок у Верховній Раді України I скликання становила 3%, у Верховній Раді VII–VIII скликань — 10%, то у Верховній Раді IX скликання — 21%.

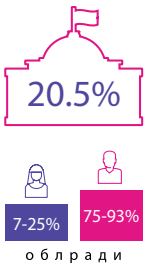
У Кабінеті Міністрів, сформованому в серпні 2019 року, жінки становлять 33%, що також є найвищим представництвом за всі роки незалежності. Наприклад, в Уряді, сформованому в березні 2010 р., не було жодної міністерки.

За даними місцевих виборів 2015 року, кількість жінок-депутатів в обласних радах становила 15%, у міських радах — 29%, у районних радах — 24%, у селищних радах — 46%, у сільських радах — 56%. Водночас **збереглася така тенденція: що вищий рівень ради, то менше жінок у ній представлено**⁴.

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про органи місцевого самоврядування», «представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку».).

Тридцятивідсоткову норму, передбачену законодавством, не забезпечено в жодній з обласних рад. Наразі немає жодної жінки на посаді голови обласної державної адміністрації чи міського голови жодного великого міста.

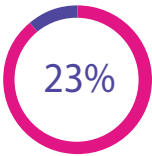
Більше інформації тут: <https://cutt.ly/2rmQ8Gj>.

⁴<https://www.prostir.ua/?news=analiz-demografichnoji-struktury-mistsevyh-rad-2015>

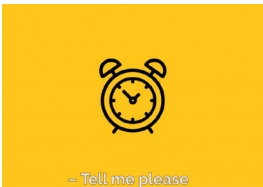
ЕКОНОМІЧНА СПРОМОЖНІСТЬ

Згідно з інформацією Державної служби статистики України, у 2019 році розмір середньомісячної заробітної плати жінок був на 26% нижчим, ніж у чоловіків, особливо за рахунок фемінізованих галузей (освіта, соціальна сфера тощо) Гендерні відмінності у середній заробітній платі зумовлюють гендерний розрив у пенсіях.

Жінки непропорційно більше займаються неоплачуваною роботою з догляду за дітьми, непрацездатними та старшими членами родини та виконанням інших обов'язків. У сфері оплачуваної праці в Україні зайняті 60,4% жінок працездатного віку, це нижчий показник, ніж у країнах ЄС. Жінки обіймають лише 23% керівних посад в Україні. У приватному секторі жінки виступають власницями або співвласницями 46% бізнесів (дослідження «Гендерованість ринку праці. Порівняння кейсів України і Литви»).

Чимало професій та посад недоступні для жінок унаслідок існування патерналістського законодавства. Лише наприкінці 2017 року Міністерство охорони здоров'я України скасувало заборонний список на 458 професій для жінок, розширивши їхню спроможність на ринку праці.

**Ролик про дискримінацію у сфері
оплати праці «Дзвінки»:**

<https://www.youtube.com/watch?v=2cZOCN1o48A>

КОРУПЦІЯ

Корупція залишається однією з головних перешкод розвитку, чинником, що стримує економічний та соціальний прогрес, знижує прозорість урядування та ефективність реформ. Дослідження впливу корупції на чоловіків і жінок важливе для вдосконалення державної політики та забезпечення сталого розвитку.

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) в Україні з метою пошуку шляхів ефективного сприяння ґендерній рівності, розширення можливостей жінок та запобігання корупції вивчила⁵, як жінки й чоловіки сприймають корупцію та як вона впливає на їхнє життя.

Головні тези дослідження:

- **Необхідність демістифікації корупції.** Хоча зв'язок корупції та ґендеру зазвичай висвітлюють у такому контексті: «Хто менш корумпований — чоловіки чи жінки?», дослідження демонструє еволюцію цього дискурсу від 1) розмов про «природну» схильність жінок і чоловіків до корупції та 2) аналізу впливу на корупцію інституційних (а не ґендерних) чинників до 3) вивчення впливу корупційних практик на життя жінок та чоловіків.
- **Доступ жінок до державних послуг.** Корупція з більшою імовірністю впливає на благополуччя жінок з таких причин: 1) соціальні норми покладають на жінок відповідальність за турботу про неповнолітніх і непрацездатних родичів, тому вони більше залежать від безперешкодного доступу до державних послуг; 2) вразливість жінок до зловживань з боку посадових осіб обумовлена потребою в спеціалізованих медичних послугах, пов'язаних із народженням дітей та доглядом за ними; 3) жінки становлять переважну частку серед малозабезпечених та соціально вразливих груп населення, рівень їхнього життя великою мірою визначається правосуддям та соціальною політикою країни.
- **Корупція як проблема прав людини.** Корумповані інституції та адміністративні органи можуть перешкоджати спроможності громадян домагатися справедливості. Жінки та дівчата стикаються з підвищеним ризиком ґендерно обумовленого насильства та випадками зловживання з боку владних структур, коли захист або необхідні товари забезпечуються в обмін на сексуальні послуги. Вразливі групи працівниць секс-бізнесу, біженців та нелегальних мігрантів, жертв торгівлі людьми тощо стикаються з ризиками корупції у формі сексуальних послуг як валюти (так звані «сексуальні вимагання»).

⁵ https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/corruption_in_the_eyes_of_women_and_men.html

- **Представництво жінок у політиці.** Лише 21% депутатів та 5 з 18 членів уряду — жінки (дані на початок 2020 року). Корупційні бар'єри (наприклад, «скляна стеля», «липка підлога» або «чоловічі» корпоративні мережі) можуть додатково перешкоджати доступу жінок до ухвалення рішень та управлінських посад.

ЗДОРОВ'Я ТА ДЕМОГРАФІЯ

Українські чоловіки в середньому живуть на 10 років менше за українських жінок (67 та 77 років відповідно), і ця різниця є однією з найбільших у світі.

Серед чоловіків вищі темпи зростання рівня захворюваності на ВІЛ/СНІД і туберкульоз. За статистикою Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України, протягом 2019 року зберігалась тенденція, відповідно до якої відсоток чоловіків серед тих, хто захворів на туберкульоз, удвічі перевищував відсоток жінок⁶.

Чоловіків з дитинства вчать не виявляти емоцій, а масова культура і реклама заохочують «випустити пару» за допомогою алкоголю і тютюну. Унаслідок цього у чоловіків частіше діагностують інфаркт чи інсульт.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щороку в Україні стається 7 тис. самогубств, і 80% самогубців — чоловіки⁷.

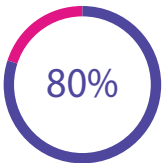
Також чоловіки рідше звертаються по допомогу до лікарів, адже побутує стереотипне уявлення, що «справжній чоловік» не зважає на такі дрібниці й мусить терпіти.

ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО

Серйозною проблемою є гендерно зумовлене насильство, яке дорого обходиться суспільству. Дослідження, проведене 2017 року Фондом народонаселення ООН, показало, що економічні втрати українського суспільства внаслідок насильства щодо жінок сягають 208 млн доларів США на рік.

⁶ <https://www.phc.org.ua/search/content?keys=статистика+віл+і+тб+2019>

⁷ <http://www.euro.who.int/en/countries/ukraine/news/news/2019/10/world-mental-health-day-suicide-prevention-in-ukraine>

При цьому основна частина витрат, спричинених насильством щодо жінок, лягає на плечі самих постраждалих і може сягати 190 млн доларів США на рік (понад 90% сукупних економічних витрат суспільства).

*Повний текст дослідження — на сайті Фонду народонаселення ООН в Україні:
<http://ukraine.unfpa.org/>.

Термін «гендерно зумовлене насильство» не можна тлумачити виключно як насильство щодо жінок. Але потрібно враховувати, що переважна більшість випадків насильства, за даними як правоохоронних органів, соціальних служб, так і громадських організацій, вчиняється щодо жінок. Насильство щодо жінок, вчинене за ознакою статі, є проявом (актом) гендерно зумовленого насильства. Саме тому міжнародна спільнота цілком виправдано приділяє значну увагу протидії цьому явищу. Ба більше, масштаби цієї проблеми спонукали розглядати насильство щодо жінок як одну з форм дискримінації, що обмежує можливості жінок у користуванні правами й свободами на основі рівності з чоловіками.

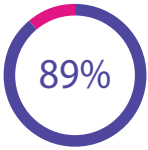
В Україні проблема гендерно зумовленого насильства, зокрема домашнього, досі не втрачає гостроти. Вона ускладнюється внаслідок збройного конфлікту й тимчасової окупації частини Донецької та Луганської областей та анексії Автономної Республіки Крим, адже в таких ситуаціях виникає явище сексуального насильства, пов'язаного із конфліктом, яке поки не знайшло відображення в українському законодавстві (законопроект №0892 від 29.08.2019 р.).

Із погіршенням гуманітарної ситуації на окупованих територіях кількість випадків гендерно зумовленого насильства зростатиме й на решті території України. Одним із чинників такого зростання може слугувати й процес демобілізації учасників Операції об'єднаних сил (ООС), оскільки вони не отримують необхідної професійної психологічної допомоги в питаннях подолання агресії, обумовленої військовими діями.

Насильство стосовно жінок розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання жінок, зокрема погрози щодо таких дій, примус або свавільне

позбавлення волі, незалежно від того, відбувається це в публічному чи приватному житті (ст. 3 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами).

Мінсоцполітики спільно з МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» та облдержадміністраціями за підтримки Представництва Фонду народонаселення ООН в Україні в 12 областях України та Дитячого фонду ООН в Луганській і Донецькій областях організувало 46 мобільних бригад, до складу кожної з яких входять соціальний працівник та два психологи. Станом на грудень 2019 р. допомогу надано понад 67,5 тис. осіб, з них 89% становлять жінки й дівчатка.

9

притулків

Створено та підтримується діяльність **9 притулків** для жінок, постраждалих від домашнього насильства, — у містах Харків, Кривий Ріг, Бердянськ, Слов'янськ, Маріуполь, а також у Лозівському районі Харківської області та Вінницькому районі Вінницької області. Відповідно до стандарту Ради Європи кількість місць в притулках має розраховуватися за такою схемою: 1 місце на 10 000 дорослого населення. Це означає, що в місті з населенням в 200 000 жителів має бути притулок приблизно на 15-17 місць.

Домашнє насильство — всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми членами подружжя або партнерами, незалежно від того, проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні, або незалежно від того, проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні (ст. 3 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами).

Для надання консультацій постраждалим від насильства на базі громадської організації «Ла Страда – Україна» надалі працює **Національна «гаряча лінія» із запобігання домашньому насильству, торгівлі людьми та гендерній дискримінації** (цілодобова, цілотижнева, анонімна, конфіденційна, безкоштовна для додзвонювачів; 0800-500-335 або 116123 з мобільного).

2018 року надано **22 542 консультації** (серед тих, хто звернувся, 81,9% — жінки, 18,1% — чоловіки). 97,8% становлять запити щодо запобігання насильству.

За 6 місяців 2019 року прийнято **17 000 звернень**. Під час запитів на консультацію серед видів насильства називають такі: психологічне — 48,9%; фізичне — 35,9%; економічне — 13,9%, сексуальне — 1,3%.

Повний текст дослідження — на сайті Фонду народонаселення ООН в Україні <http://ukraine.unfpa.org/>.

ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ ЧОЛОВІКІВ

У минулому просування гендерної рівності сприймалося переважно як «жіноче питання», а гендерні програми зосереджувалися на покращенні становища жінок. Водночас забезпечення гендерної рівності можливе лише за умови зміни світоглядної позиції всіх громадян, тому наразі дедалі гостріше постає не лише потреба у залученні чоловіків до просування гендерної рівності, а й необхідність широкого висвітлення їх ролі у цьому питанні.

Тож варто розуміти, що з гендерними проблемами стикаються і чоловіки.

Суспільство постійно висуває вимоги щодо відповідності чоловіків певним очікуванням та нормам поведінки. Невідповідність між соціальними очікуваннями, які покладаються на чоловіків, та їхнім реальним життям може призводити до негативних наслідків, що концептуалізуються в рамках теорії сучасної «кризи маскуліності».

Через відчуття нереалізованості чоловіки можуть шукати інших шляхів підтвердження власної маскуліності, зокрема через зловживання алкоголем, поширення ризикованих форм поведінки або вияви агресії.

Крім того, під час розлучення чоловіків зазвичай позбавляють права на опіку над дітьми, оскільки суд ухвалює рішення на користь жінок тощо. І навіть попри наявність у чоловіків права на відпустку з догляду за дитиною певні категорії татусів такого права позбавлені, наприклад чоловіки, чиї дружини є самозайнятими особами (ФОП, нотаріусами, адвокатами).

**Повний текст дослідження —
на сайті Фонду народонаселення ООН в Україні**
<http://ukraine.unfpa.org/>.

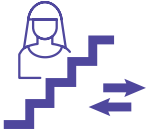
ГЕНДЕРНІ БАР'ЄРИ

Гендерні бар'єри — перешкоди, які не дають можливості досягати рівноправного становища на ринку праці попри наявність подібних освіти та здібностей.

На позначення гендерних бар'єрів на ринку праці використовують влучні порівняння. «Скляна стеля», «липка підлога», «скляний підвал» — так називають специфічні прояви дискримінації жінок і чоловіків на робочому місці.

«Липка підлога» — ситуація, у якій жінки довше (порівняно з чоловіками) залишаються на низьких та малооплачуваних посадах.

«Скляна стеля» описує стереотипи, які начебто не створюють помітних бар'єрів для просування, але й не дають рухатися вперед.

Жінки опиняються між двох вогнів — між «скляною стелею» і «липкою підлогою»: їх чіпляють унизу і не дають досягнути верхівки.

Говорячи про скляний підвал, маємо на увазі, що чоловіків кидають на найризикованіші та найнебезпечніші, та водночас добре оплачувані роботи (Ст. 43 Конституції України: «Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється»).

СЕКТОР БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Сектор безпеки та оборони завжди вважався і для багатьох лишається понині сферою докладання виключно чоловічих сил, знань, енергії. Але життя змінюється, і в усьому світі зростає частка жінок у збройних силах, правоохоронних органах, їхня участь у процесах, пов'язаних із досягненням миру.

Розширення прийому жінок на службу до поліції і збройних сил стало наслідком жіночого руху 1960-70-х років, який також уможливив встановлення рівної зарплати чоловікам та жінкам, збереження посади після виходу з декретної відпустки та нарахування вислуги років незалежно від статі працівника поліції.

У Збройних Силах України — **27 тис. жінок-військовослужбовців**.

Також наводяться дані, що 9916 жінок-військовослужбовців мають статус учасниць бойових дій. Наразі серед старшого офіцерського складу ЗСУ 949 жінок. Жінки проходять службу та працюють в усіх видах і родах військ ЗСУ. Найбільше вони представлені у частинах і з'єднаннях Сухопутних військ та Повітряних сил Збройних Сил України. 2016 року Міністерство оборони України видало два накази, якими розширило перелік професій та посад для жінок у Збройних Силах України на понад 160 пунктів.

У системі Міністерства внутрішніх справ України станом на березень 2019 року працювало 24,5% жінок, це понад 70 тис. осіб. З них близько 8 тис. — у ДСНС, 4 тис. — у лавах Нацгвардії і 11 тисяч — у Державній прикордонній службі України.

ГЕНДЕРНІ ІНДЕКСИ

У світі реалізується кілька глобальних досліджень з питань дотримання рівних прав жінок і чоловіків. ними охоплено такі показники, як доступ до освіти, медицини, соціальних послуг, участь жінок в ухваленні рішень, дотримання прав працівників, загальне законодавство країни.

Гендерні показники ПРООН: «Індекс людського розвитку» (Human Development Index, HDI). Дослідження проводиться з 1995 року щорічно. У 2018 році Україна посіла в цьому індексі 88 позицію.

Крім того, ООН розраховує такі індекси:

1. Індекс гендерного розвитку (Gender development index, GDI) — показник досягнень у сферах охорони здоров'я, освіти, рівня життя.
2. Ступінь гендерної довіри, або ступінь реалізації прав жінок (Gender Empowerment Measure, GEM), — розрив між чоловіками і жінками за трьома параметрами: участь у політичному житті й ухваленні політичних рішень, участь в економічному житті й ухваленні економічних рішень, можливість розпоряджатися економічними ресурсами.
3. Індекс гендерної нерівності (Gender Inequality Index, GII) — характеристика досягнень країни з точки зору рівності статей. Один із ключових маркерів соціального розвитку. Досягнення вимірюються за трьома основними показниками: охорона репродуктивного здоров'я, громадянські права та можливості, економічна активність і можливості на ринку праці.

Індекс глобального гендерного розриву (The Global Gender Gap Index). У 2019 році Україна підвищила свою позицію в індексі порівняно з 2018 роком на 6 пунктів і посіла 59 місце. Це дослідження з 2006 року здійснює Всесвітній економічний форум, оцінюючи країни за показником рівності статей. Індекс вимірює гендерні відмінності в країнах незалежно від їхнього рівня розвитку. Охоплює ключові галузі: економічна участь і кар'єрні можливості, освіта, здоров'я, політичні права та можливості.

Індекс економічних можливостей жінок (Women's Economic Opportunity Index). Дослідження з 2010 року проводить журнал The Economist. Індекс оцінює нормативно-законодавчу базу, що регулює участь жінок на ринку праці, та соціальні інститути, що впливають на економічну участь жінок; а також можливості жінок за п'ятьма категоріями: політика та практика забезпечення зайнятості, доступ до фінансів, доступ до освіти й підготовки кадрів, правовий і соціальний статус жінок, ділове середовище в цілому.

Індекс соціальних інститутів і гендеру (Social Institutions and Gender Index, SIGI). Дослідження проводить Центр розвитку Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), аналізуючи такі параметри: норми права, традиції, стереотипи тощо, які призводять до дискримінації жінок.

СЕКСИЗМ ТА СТЕРЕОТИПИ

Сексизм — будь-які дія, жест, візуальний прояв, вимовлені або написані слова, практика або поведінка, в основі яких лежить ідея про те, що людина або група людей гірші через свою стать, та які проявляються в публічній або приватній сферах, у мережі Інтернет або поза нею і спрямовані на (або спричиняють): порушення власної гідності або прав людини чи групи людей; фізичну, сексуальну, психологічну або соціально-економічну шкоду або страждання особи чи групи осіб; створення загрозливого, ворожого, принизливого або образливого середовища; перешкоджання незалежності або повноцінному здійсненню прав людини з боку особи чи групи осіб; підтримку та посилення гендерних стереотипів (Рекомендація CM/Rec(2019)1 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи щодо запобігання сексизму та боротьби з ним).

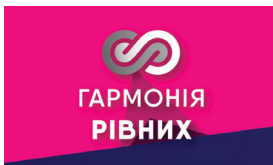
Приклади гендерних стереотипів:

- Жіноча логіка.
- Три декрети — і полковник.
- Чоловіки не можуть нормально виховувати дітей.

- Жінки не можуть бути нормальними керівниками.
- Політика — не жіноча справа.
- Миття посуду — не чоловіча справа.
- Дівчата занадто емоційні.
- Гуманітарна освіта — для дівчат, а технічна — для хлопців.
- Хлопці не плачуть.

Ці та подібні висловлювання зустрічаються достатньо часто і в засобах масової інформації, і в побуті, і в сучасній теле- та кінопродукції. Вони базуються на упередженнях та стереотипах щодо соціальних ролей чоловіків та жінок і є дискримінаційними та сексистськими за своєю суттю.

Задля оскарження сексистської інформації слід звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Експертної ради з питань запобігання та протидії дискримінації за ознакою статі Міністерства соціальної політики України, громадських організацій *«Індустріальний гендерний комітет»* та Ліга захисту прав жінок *«Гармонія рівних»*.

Інтернет-ресурс «Україна без сексизму»
(проєкт ГО «Ліга захисту прав жінок»)
#Українабезсексизму

Експертна рада з питань запобігання та протидії дискримінації за ознакою статі діє як консультативно-дорадчий орган при Мінсоцполітики з метою реагування на скарги та звернення громадян за фактами дискримінації за ознакою статі. На підставі розгляду скарг Експертна рада видає рекомендації для відповідних засобів масової інформації, мовлення і рекламних агентств, покликані мінімізувати вплив гендерних стереотипів і сексизму в медіа-просторі.

3-4.

МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

Принципи, цілі та зобов'язання для держав щодо забезпечення гендерної рівності сформульовано в міжнародних документах, ухвалених ООН або Радою Європи, членом яких є і Україна. Історія укладання та доопрацювання таких документів дає можливість зрозуміти основні проблемні питання та міжнародно-правове підґрунтя формування й реалізації державної гендерної політики.

ДОКУМЕНТИ ООН

1. Загальна декларація прав людини, ухвалена 1948 р.
<https://cutt.ly/GrnLM4D>
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, ухвалений 1966 р. <https://cutt.ly/2rnVcEd>
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, ухвалений 1966 р., ратифікований 1973 р. <https://cutt.ly/KrnVlrr>
4. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), ухвалена 1979 р., ратифікована 1980 р.
<https://cutt.ly/lrnVbqX>
5. Факультативний протокол до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, ратифікований 2003 р.
<https://cutt.ly/1rnBWls>
6. Декларація ООН про викорінювання насильства щодо жінок, 1993 р. <https://cutt.ly/irnBlTB>
7. Пекінська декларація та Платформа дій (Підсумковий документ Четвертої всесвітньої конференції ООН зі становища жінок, 1995 р.) <https://cutt.ly/qrnBOSa>

Дивіться також: Національний звіт (англійською), <https://cutt.ly/6rnBgJ3>, та Паралельний звіт (англійською), <https://cutt.ly/jrnBj9Y>

8. Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року, 2015 р.
<https://cutt.ly/JrnB0ko>

Дивіться також: Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», 2017 р. <https://cutt.ly/prnB4Gr>

9. Заключні рекомендації Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок за результатами розгляду 8-ої доповіді України, 2017 р. <https://cutt.ly/krnBFwp>
10. Резолюція РБ ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека», 2000 р.
<https://cutt.ly/6rnNexQ>

На певному етапі міжнародна спільнота поглибила розуміння, що жінки непропорційно більшою мірою потерпають через воєнні конфлікти і водночас непропорційно меншою мірою представлені в процесах ухвалення рішень та проведення мирних перемовин. Постала необхідність відповідно до цього розуміння внести корективи до сфери політики та практичних дій. Тож 2000 року РБ ООН прийняла Резолюцію 1325 «Жінки. Мир. Безпека». Ухваленням Резолюції 1325 Рада Безпеки ООН показала, що вважає за необхідне використовувати досвід жінок під час розв'язання конфліктів, відновлення миру, захисту жінок від гендерно зумовленого насильства. Цей документ доповнено так званими «сестринськими» резолюціями, що розкривають та поглиблюють його зміст, — резолюціями №№ 1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2242, 2467 тощо.

Детальніше про ці та інші міжнародні документи й національне законодавство див. у книжці: Жінки. Мир. Безпека. Інформаційно-навчальний посібник для фахівців сектору безпеки. — К., 2018. Посібник розміщено на сайті ОБСЄ: <https://cutt.ly/frnZbqX>.

КОНВЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ

11. Конвенція МОП №100 про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності, ухвалена 1951 р., ратифікована 1956 р.
<https://cutt.ly/jrnZ0Gz>

12. Конвенція Міжнародної організації праці №156 про рівне ставлення і рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками, ухвалена 1981 р., ратифікована 1999 р. <https://cutt.ly/7rnXtqs>
13. Конвенція МОП №173 про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця, ухвалена 1992 р., ратифікована 2005 р. <https://cutt.ly/9rnXi3e>
14. Конвенція МОП №103 про охорону материнства, переглянута 1952 р., ратифікована 1956 р. <https://cutt.ly/prnXmM8>
15. Конвенція МОП №189 про гідну працю домашніх працівників, підписана 2011 р. <https://cutt.ly/SrnXEzG>
16. Конвенція МОП №190 про викорінення насильства та домагань у світі праці, ухвалена 2019 р. <https://cutt.ly/krnXIZI>

ДОКУМЕНТИ РАДИ ЄВРОПИ

17. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ухвалена 1950 р., ратифікована 1997 р. <https://cutt.ly/SrnXSth>
18. Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 р., ратифікована 2006 р. <https://cutt.ly/grnXFOM>
19. Конвенція Ради Європи про заходи із протидії торгівлі людьми, ухвалена 2005 р., ратифікована 2010 р. <https://cutt.ly/WrnXLL3>
20. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, ухвалена 2007 р., ратифікована 2012 р. <https://cutt.ly/vrnXXW4>
21. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), ухвалена 2011 р., не ратифікована Україною. <https://cutt.ly/HrnX0Jy>
22. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки. <https://cutt.ly/xrnX3Ye>
23. Європейська Хартія рівності жінок та чоловіків у житті місцевих громад. Станом на 01.02.2019 р. до Хартії долучилися 43 органи місцевого самоврядування по всій Україні. <https://cutt.ly/irnCwGe>

КОНВЕНЦІЯ РАДИ ЄВРОПИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ЖІНОК І ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА БОРТЬБУ ІЗ ЦИМИ ЯВИЩАМИ (СТАМБУЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ)

Серед міжнародних документів щодо прав жінок та гендерної рівності в розряд дискусійних потрапила *Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству*. Україна кілька разів готувалася ратифікувати її, але так і не зробила цього. З огляду на підвищену увагу до документу розглянемо його детальніше.

Проект Конвенції протягом кількох років (2008–2011) розробляли представники урядів усіх країн — членів Ради Європи. Конвенцію було односторонньо ухвалено всіма державами — членами Ради Європи й відкрито до підписання 11 травня 2011 року в Стамбулі під час міжнародної конференції, організованої за головування Туреччини в Раді Європи.

34
держави

Станом на липень 2019 року Стамбульську конвенцію ратифікували **34 держави** — члени Ради Європи із 47. 11 країн та Європейський Союз підписали її, але поки не ратифікували. Не підписали документ Азербайджан та Російська Федерація. Не ратифікували Стамбульську конвенцію такі члени Європейського Союзу: Болгарія, Чеська Республіка, Угорщина, Латвія, Литва, Греція, Словаччина, Ліхтенштейн, а також Великобританія. Крім того, документ не ратифікували Молдова, Вірменія та Україна.

Україна підписала Стамбульську конвенцію 11 листопада 2011 року. В листопаді 2016 р. відбулося голосування за ратифікацію Конвенції у Верховній Раді України, але голосів забракло. До Конвенції можуть долучитися й країни, які не є членами Ради Європи, що свідчить про визнання стандартів цієї потужної міжнародної структури та прагнення втілити їх на національному рівні.

Конвенція дає чітке визначення домашньому насильству як такому, що відбувається в сім'ї, сімейному колі або між нинішніми чи колишніми партнерами, які перебували або не перебували в шлюбі, незалежно від того, чи кривдник досі живе або колись жив із жертвою. Потерпілими від домашнього насильства можуть бути як жінки, так і чоловіки, а також діти, те саме стосується і правопорушників.

81

СТАТТЯ

Визначення домашнього насильства поширюється і на жорстоке поводження з дітьми, літніми людьми та інтимним партнером. Дитина, яка стала свідком насильства, визнається постраждалою від насильства.

Стамбульська конвенція містить **81 статтю**, об'єднану в **12 розділів**.

Держави, які ратифікували Конвенцію, зобов'язуються призначити чи створити один або більше офіційних органів, що відповідатимуть за координацію, реалізацію, моніторинг і оцінювання політики та заходів із запобігання всім формам насильства, що підпадають під дію цієї Конвенції, та їх подолання.

Конвенція передбачає законодавчі та інші заходи із захисту законних прав та інтересів жертв насильства, надання їм безоплатної правової допомоги. При цьому особлива увага приділяється захисту дітей, які стали жертвами чи свідками такого насильства.

В основу Стамбульської конвенції покладено переконання, що припинення насильства щодо жінок та домашнього насильства потребує застосування комплексних і міжвідомчих заходів і стратегій, учасниками яких є не лише державні структури в особі соціальних служб, правоохоронних органів, судів, органів місцевого самоврядування, але також і громадські організації, інші інститути громадянського суспільства, приватний сектор.

МІФИ НАВКОЛО СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

МІФ №1. Конвенція спрямована на регулювання «сімейного життя» та визначення складу сім'ї.

До цілей Конвенції не належить регулювання сімейного життя або складу сім'ї, саме тому вона не містить визначення поняття «сім'я» і не встановлює та не пропагує конкретного типу сімейних відносин чи конфігурації сімей.

МІФ №2. Стамбульська Конвенція містить «прихований порядок денний», який полягає в руйнуванні родин.

У Стамбульській конвенції немає «прихованих цілей» або «прихованого порядку денного». Статті Конвенції розкривають саме ті цілі, що сформульовані в перших рядках тексту документу.

МІФ №3. Використання терміну «ґендер» призводить до стирання різниці між жінками та чоловіками.

Див. параграф про терміни про «стать» та «ґендер» на початку брошури.

Також у матеріалах Ради Європи зазначено, що «Конвенція — не перший приклад використання терміну «ґендер» у міжнародних правових документах. Водночас труднощі з перекладом терміну «ґендер» та його відмінність від терміну «стать» у тих мовах, де не існує прямого еквіваленту цього поняття, час від часу використовуються для підживлення суперечок навколо Конвенції та наслідків її провадження. Такі труднощі не можуть вважатися приводом відмовлятися від Конвенції або перешкодою на шляху до її імплементації. Конвенція не вимагає включення чи адаптації терміну «ґендер» до національних правових систем, але при цьому за його допомогою пояснює цілі тих заходів, які мають бути неодмінно ухвалені та впроваджені державами. Конвенція вже була ратифікована та імплементується країнами, в яких використовуються мови, що не мають точного еквіваленту поняття «ґендер» (вони належать до різних мовних груп, зокрема германської, романської чи слов'янської), без наслідків, які посилюють суперечності».

МІФ №4. Стамбульська конвенція встановлює нові стандарти ґендерної ідентичності.

З матеріалів Ради Європи: «Стамбульська конвенція не встановлює нових стандартів щодо ґендерної ідентичності і сексуальної орієнтації, зокрема щодо юридичного визнання одностатевих пар. Принцип недискримінації за ознакою ґендерної ідентичності або сексуальної орієнтації ґрунтується на юридичних зобов'язаннях, що випливають з інших правових документів, насамперед Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод (*Стаття 14: заборона дис-*

кримінації, протокол №12) та прецедентного права Європейського суду з прав людини (див., наприклад, *Ольярі проти Італії, 2015 р., Ратценбюк та Сейдл проти Австрії, 2017 р.*), а також Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи №5 (2010 р.) державам-членам про заходи щодо боротьби з дискримінацією за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності».

МІФ №5. Стамбульська конвенція нав'язана Україні Європою і є чужорідним документом.

Представники Уряду України (Міністерства юстиції) були членами тимчасового комітету, що працював над документом, взяли участь в 11 спільних зустрічах та обговореннях. Після досягнення консенсусу комітет передав текст Конвенції до Комітету міністрів Ради Європи. Отже, Україна є серед авторів Конвенції. Вона підписала її без жодного зовнішнього тиску і таким чином дала згоду на ратифікацію.

МІФ №6. Україна перед ратифікацією має і може внести правки до тексту Конвенції. Коли Рада Європи відмовляє Україні в цьому, то вона не поважає і не чує Україну.

Окрема країна не може змінити текст Конвенції за власним бажанням і на власний розсуд. Якщо кілька країн протягом певного періоду реалізації Конвенції виробляють зауваження до неї й знаходять неефективні положення, починається тривала процедура спільного внесення змін.

МІФ №7. Стамбульська конвенція негативно вплине на традиційні українські родини.

Конвенція спрямована на боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством та допомогти потерпілим. Таке насильство здійснюється у звичайних сім'ях, які дехто називає традиційними. А якщо в сім'ї коїться насильство, то вона фактично вже зруйнована.

Запобігання насильству, робота з кривдниками, які відстоює Конвенція, сприятимуть саме збереженню, а не руйнуванню сімей, їх існуванню на принципах взаємоповаги та довіри.

З матеріалів Ради Європи: «Проведені дослідження показали, що певні соціальні ролі або стереотипи відтворюють небажану та шкідливу практику і сприяють толеруванню насильства щодо жінок.

Тому в Конвенції зафіксовано важливість викорінення упереджень, звичаїв, традицій та інших видів практик, заснованих на ідеї неповноцінності жінок або на стереотипних гендерних ролях, що є загальним зобов'язанням щодо запобігання насильству. Своєю чергою розуміння впливів таких упереджень, традицій та звичаїв дає урядам змогу прийняти «гендерне розуміння» насильства, як цього вимагає Конвенція».

МІФ №8. Конвенція суперечить релігійним поглядам громадян.

Низка країн із міцними релігійними традиціями вже ратифікували Конвенцію. Причому йдеться про суспільства, які підтримують різні релігії та віросповідання. Першою Стамбульську Конвенцію ратифікувала мусульманська Туреччина. До неї приєдналися православні Сербія, Греція, Кіпр, Чорногорія та Грузія; католицькі Іспанія, Італія, Польща.

Згадані міфи поширюються не лише в українському суспільстві. Вони існують і підтримуються певними організаціями та групами в багатьох країнах. Активізуються вони під час підготовки чи в процесі ратифікації Стамбульської конвенції або ж ухвалення національних законів проти домашнього насильства. Так було в Хорватії навесні 2018 року, коли парламент ратифікував Конвенцію. Так було в Сербії, Польщі, Грузії та в Естонії, які також ратифікували Конвенцію. В Естонії до міфології домішувалася міграційна складова — суспільству нав'язували думку, що Стамбульська конвенція сприятиме збільшенню в країні кількості мігрантів, що жителям не до вподоби. Відповідна міфотворчість побутує в Молдові та в Литві, які поки теж не можуть ратифікувати документ.

Засобом протидії можуть стати національні та локальні інформаційні кампанії та роз'яснення переваг ратифікації Конвенції.

Негативні наслідки нератифікації Конвенції для України

- Прагнувши до ЄС та європейської спільноти, Україна не може ігнорувати важливі документи, ухвалені на європейському рівні.
- Через нератифікацію Конвенції постраждали не захищені від усіх видів насильства, оскільки національне законодавство не охоплює всі визначені в Конвенції види.
- Ухвалення національного законодавства не скасовує необхідності ратифікації Конвенції. В Україні чинний закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», на виконання якого ухвалено підзаконні нормативно-правові акти. Але протидію гендерно зумовленому насильству не можна зводити лише до цих документів.
- Міжнародна спільнота, зокрема ООН, визнала Стамбульську конвенцію найкращим документом, у якому вписано систему стандартів захисту від насильства над жінками та домашнього насильства. Відмова від ратифікації Конвенції суперечить курсу України на підтримку міжнародних стандартів у галузі прав людини.
- Не ратифікуючи Конвенцію, Україна автоматично потрапляє до групи країн, які не визнають міжнародних стандартів прав людини.
- З огляду на категоричне неприйняття Конвенції з боку Російської Федерації та її активні зусилля на міжнародному рівні, спрямовані на протидію ратифікації Конвенції, нератифікація документу в Україні свідчить як про серйозні російські впливи на політику, так і про залежність національної політики від РФ.

УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

Опис національного законодавства України з питань забезпечення ґендерної рівності став би фундаментальною працею не на одну сотню сторінок. Адже якщо йдеться про ґендерну політику як таку, що охоплює всі сфери та галузі суспільного життя, є міжсекторальною за своєю суттю, необхідно аналізувати законодавчі акти різних галузей. Так, ґендерні аспекти містяться у великій кількості законів та кодексів — Кримінальному, Кримінальному процесуальному, Сімейному, Цивільному, Кодексі законів про працю та проєкті Трудового кодексу. Тож перелічити всі відповідні документи не видається можливим.

Утім, деякі нормативно-правові документи можна вважати базовими — вони формують засади державної ґендерної політики.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (1996):

СТАТТЯ 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

СТАТТЯ 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

СТАТТЯ 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

СТАТТЯ 51. Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї.

Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

ЗАКони УКРАЇНИ:

- «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. №2866-IV. <https://cutt.ly/srnNIDR>
- «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 р. №3739-VI. <https://cutt.ly/irnNxst>
- «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 р. №5207-VI. <https://cutt.ly/mrnNnty>
- «Про місцеві вибори» від 14.07.2015 р. №595-VIII. <https://cutt.ly/QrnNEOT> (Стаття 4. Представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30% загальної кількості кандидатів у виборчому списку.)
- «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 р. №2365-III. <https://cutt.ly/Xr0JWao> (Стаття 17-5. Порядок виділення та розподілу між політичними партіями коштів на фінансування їхньої статутної діяльності. 1) Сума в розмірі 10 відсотків щорічного обсягу державного фінансування статутної діяльності політичних партій, передбаченого статтею 17-2 цього Закону, розподіляється порівну між політичними партіями, які отримали право на

таке фінансування згідно з цим Законом, якщо за результатами останніх чергових чи позачергових виборів народних депутатів України кількість представників однієї статі серед обраних від відповідних політичних партій народних депутатів України, які набули своїх повноважень, не перевищує двох третин від загальної кількості народних депутатів України, обраних від цієї політичної партії.)

- «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. №2229-VIII. <https://cutt.ly/brnNPiq>

УКАЗИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

- «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» від 25.08.2015 р. №501/2015.
- «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. №722/2019.

ПОСТАНОВИ ТА РОЗПОРЯДЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ, НАКАЗИ ЦОВВ

- «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» (розпорядження КМУ від 23.11.2015 р. №1393-р).
- «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми до 2020 року» (постанова КМУ від 24.02.2016 р. №111).
- «Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики» (постанова КМУ від 07.06.2017 р. №390).
- «Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки» (розпорядження КМУ від 25.10.2017 р. №779-р).
- «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року» (постанова КМУ від 11.04.2018 р. №273).
- «Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної

доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року» (розпорядження КМУ від 05.09.2018 р. №634-р).

- «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року (розпорядження КМУ від 24.02.2016 р. №113-р зі змінами, внесеними згідно з Розпорядженням КМУ від 05.09.2018 №637-р).
- «Питання проведення ґендерно-правової експертизи» (постанова КМУ від 28.11.2018 р. №997).
- «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення ґендерно-правової експертизи актів законодавства та проєктів нормативно-правових актів, визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства юстиції України від 12 травня 2006 року №42/5» (наказ Міністерства юстиції України від 27.11.2018 р. №3719/5).
- «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 року №256» (про перелік робіт, на яких забороняється використання праці жінок) (наказ МОЗ України від 13.10.2017 р. №1254).
- «Про затвердження методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування ґендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» (наказ Міністерства фінансів від 02.01.2019 р. №1).
- «Про затвердження переліків військово-облікових спеціальностей і штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу і тарифних переліків посад вищезазначених військовослужбовців» (наказ Міністерства оборони України від 22.02.2019 р. №627).

ІНШІ

- «Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», редакція від 30.11.2015 р., набрала чинності 01.09.2017 р.
<https://cutt.ly/crnNQ6A>

5-7.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

СУБ'ЄКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ҐЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

- Верховна Рада України;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Кабінет Міністрів України;
- Міністерство соціальної політики України;
- органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, визначені в їх складі уповноважені особи (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- громадські об'єднання.

Джерело: Стаття 7 Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків».

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин, підкомітет з питань ґендерної рівності і недискримінації;

Комітет з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, підкомітет з питань дотримання Україною міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини та ґендерної політики.

Міжфракційне депутатське об'єднання «Рівні можливості» утворене задля сприяння боротьби з суспільними стереотипами у ґендерній

політиці шляхом співпраці у створенні та підтримці спільних законопроектів, які спрямовані на: відстоювання гендерної рівності та рівних можливостей для жінок та чоловіків у праці, освіті, політиці, медицині та інших сферах життя, протидію насильству в сім'ї, захист дітей, багатодітних сімей, батьків / матерів — одинаків. Члени об'єднання беруть спільну участь у соціальних ініціативах, покликаних привернути увагу до проблем дискримінації за гендерною ознакою.

Мета діяльності МФО «Рівні можливості» — просування гендерної рівності, покращення становища жінок у суспільстві; надання політиці рівних можливостей цілеспрямованості та системності; об'єднання зусиль законодавчої та виконавчої влади і громадського сектору щодо просування прав жінок; сприяння процесу адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

До МФО «Рівні можливості» у Верховній Раді України IX скликання входять понад 100 депутатів.

Співголови МФО — Марина Бардіна, Олексій Жмеренецький, Марія Іонова, Олена Кондратюк та Інна Совсун.

МФО «Рівні можливості» також утворені в різних регіонах України у понад 90 обласних, місцевих та сільських радах.

Громадська Рада МФО «Рівні можливості» створена 24 березня 2016 року за ініціативи МФО «Рівні можливості» і є її консультативно-дорадчим органом. Наразі посаду координаторки Громадської ради з гендерних питань при МФО «Рівні можливості», яка охоплює близько 70 громадських організацій, обіймає гендерна дослідниця Лариса Кобелянська. Громадська рада структурована за відповідними сферами: питання політичної участі жінок; безпека та миротворча діяльність, зокрема реалізація Резолюції Ради Безпеки ООН №1325 «Жінки, мир, безпека»; сприяння проведенню гендерних експертиз законопроектів; посилення участі жінок в економічній діяльності; ратифікація та впровадження Стамбульської конвенції; просвітницькі заходи з гендерних питань.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» цей орган (далі — КМУ) у системі органів державної влади України є найвищим серед органів виконавчої влади. КМУ здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» КМУ забезпечує проведення єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та можливостей у всіх сферах життя суспільства шляхом ухвалення управлінських рішень з урахуванням принципу гендерної рівності; враховує принцип гендерної рівності під час ухвалення нормативно-правових актів; затверджує порядок проведення гендерно-правової експертизи; спрямовує та координує діяльність центральних і місцевих органів державної влади щодо забезпечення гендерної рівності, протидії дискримінації та насильству за ознакою статі; організовує підготовку аналітичних матеріалів та звітів відповідно до міжнародних зобов'язань України у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; представляє інтереси України у міжнародних зустрічах і форумах, зокрема з Комісією ООН зі статусу жінок, Радою безпеки ООН на сесіях з порядку денного «Жінки, мир, безпека», Ради Європи, ОБСЄ тощо.

До компетенції віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України додані питання, пов'язані з формуванням та забезпеченням державної політики щодо досягнення гендерної рівності (Постанова КМУ від 01.03.2017 №117): координація взаємодії центральних органів виконавчої влади з питань гендерної рівності; організації роботи, пов'язаної з формуванням та представленням позиції української сторони у відносинах між Україною та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), зокрема з питань гендерної рівності.

У червні 2017 р. запроваджено посаду Урядового уповноваженого з питань гендерної політики (постанова КМУ від 07.06.2017 р. №390).

ІНСТРУМЕНТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

ГЕНДЕРНО-ОРІЄТОВАНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ

Гендерно-орієнтоване бюджетування — це застосування комплексного гендерного підходу в бюджетній політиці та бюджетному процесі на державному й місцевому рівнях, що передбачає розподіл бюджетних коштів за гендерним принципом, а також сприяє посиленню прозорості та підконтрольності.

Гендерно-орієнтоване бюджетування — це спосіб бюджетування, у центрі якого конкретні люди — жінки та чоловіки з різних соціальних та демографічних груп. Основними складниками процесу гендерно-орієнтованого бюджетування є:

- 1) гендерний бюджетний аналіз;
- 2) зміни в програмах та бюджетах;
- 3) системна інтеграція ГОБ у бюджетний процес.

Ключовим компонентом у процесі впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування є гендерний бюджетний аналіз⁸.

8 лютого 2017 року Кабінет Міністрів України розпорядженням №142-р ухвалив *Стратегію реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки* (далі — *Стратегія*).

⁸ <http://grbproject.org/%D1%89%D0%BE-%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5-%D0%B3%D0%BE%D0%B1/>

24 травня 2017 р. розпорядженням №415-р Кабінет Міністрів України затвердив *План заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки* (далі — План заходів).

14 червня 2017 р. розпорядженням №411-р Кабінет Міністрів ухвалив *Проект основних напрямів бюджетної політики на 2018–2020 роки*, який містить положення про те, що всі головні розпорядники бюджетних коштів (ГРК) повинні дотримуватися «принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків при формуванні бюджетних показників».

2 січня 2019 року Міністерство фінансів України затвердило *Методичні рекомендації щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі* (Наказ Міністерства фінансів України №1 від 02.01.2019 року).

ГЕНДЕРНО-ПРОВА ЕКСПЕРТИЗА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Гендерно-правова експертиза — аналіз чинного законодавства, проєктів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (ст. 1 ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»).

09 жовтня 2019 року Уряд ухвалив постанову №874 «*Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. №950 і від 31 травня 2017 р. №512*», якою оптимізовано процедуру підготовки проєктів нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Уряду, та усунуто дублювання функцій між органами щодо проведення гендерно-правової експертизи.

Відповідно до наказу державного секретаря Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2019 року №191 *«Деякі питання проведення експертизи проекту акта законодавства у Секретаріаті Кабінету Міністрів України»* на Урядового уповноваженого з питань гендерної політики та працівників Апарату покладено додаткову функцію: оцінювання врахування розробником у проекті акта принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (здійснення гендерно-правової експертизи).

АНТИДИСКРИМІНАЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА НАВЧАЛЬНОГО КОНТЕНТУ

Важливим напрямом державної гендерної політики є руйнування гендерних стереотипів та формування гендерної культури суспільства. Ці завдання відображено в ухвалених Урядом програмних документах у сфері забезпечення гендерної рівності — Державній соціальній програмі забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та Національному плані дій на виконання заключних зауважень Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок. Правовим забезпеченням цієї роботи слугують Закон *«Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»* (2005 р.) та Закон *«Про засади державної політики запобігання та протидії дискримінації»* (2012 р.), положення Конвенції з ліквідації дискримінації щодо жінок, інші міжнародні документи, ратифіковані Україною, а також Пекінська платформа дій.

2015 року Міністерство освіти і науки України створило робочу групу з гендерних питань в освіті, яка розробила проєкт *«Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти «Освіта: гендерний вибір — 2030»*, що відображає *стратегічні цілі діяльності МОН щодо впровадження гендерної рівності у сфері освіти*, розкриває суть проблеми, необхідні дії, індикатори результативності та ризики.

З 2016 року за затвердженою методологією щороку здійснюється антидискримінаційна експертиза проєктів шкільних підручників (ще до їх видання за державні кошти) для усунення з навчальних матеріалів проявів дискримінації. Для підручників, які подаються на конкурс, вона є обов'язковою.

Під час експертизи виявляється дискримінаційний контент (як правило, це непряма чи прихована дискримінація, стереотипи), авторським колективам надаються рекомендації щодо його усунення. Критерії антидискримінаційної експертизи містять всі ознаки, за якими дискримінація заборонена, зокрема стать (а також раса, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, вік, інвалідність, етнічне та соціальне походження, громадянство, сімейний та майновий стан, місце проживання, мова).

За 3 останні роки здійснено експертизу **845** проєктів підручників, а також усіх документів щодо освітньої реформи «*Нова українська школа*» (концепції, стандартів освіти, освітніх програм). Якість матеріалів рік за роком зростає, і це результат постійних контактів експертної спільноти з авторськими колективами і видавництвами, а також спеціальних тренінгів для авторів і видавців. Якщо 2016 року жоден поданий на конкурс підручник не враховував антидискримінаційний підхід в освіті повною мірою, то у 2019 році таких підручників було вже майже половина (42%).

Є й випадок відкликання грифу Міністерства освіти і науки для посібника «*Сімейні цінності*» (Висновок: навчально-методичний посібник до навчальної програми «Сімейні цінності» містить значну кількість положень, що суперечать принципам науковості, гуманізму, світського характеру освіти в Україні (стаття 6 Закону України), є дискримінаційними або можуть призводити до дискримінаційних практик, що суперечить нормам національного законодавства та міжнародного права, а саме: статтям 2, 6, 16, 19 Конвенції про права дитини, статті 5 Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, статті 5 та пункту «с» статті 10 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та іншим).

ЗАСТОСУВАННЯ ФЕМІНТИВІВ

Мова — явище соціальне. І, як будь-яке соціальне явище, перебуває в постійному розвитку, оновленні, модернізації. Те, що вчора видавалося незмінним каноном, сьогодні з легкістю набуває нових форм.

Українська мова має серйозні внутрішні ресурси для формування фемінітивів, і сучасний Український правопис розглядає як суфіксальні можливості для словотворення фемінітивів, так і використання словосполучень.

Колись не існувало літаків, гвинтокрилів, космічних кораблів, підводних човнів, автомобілів, двигунів, лінз та інших технічних досягнень. Не знали про атоми, молекули, нейрони, протони. Відколи постали ці явища, виникла й потреба вигадати для них назви, нові слова, збагатити мову. Колись нетрадиційними для жінок були багато професій та посад — снайперка, водолазка, водійка, слюсарка.

Водночас фемінітиви лише входять до суспільного та державного дискурсу і поки не закріплені на нормативно-правовому рівні — в офіційних документах усі посади визначаються виключно в чоловічому роді, тому не можна вважати їх застосування (чи незастосування) проявом підтримки (чи заперечення) прав жінок та принципів гендерної рівності. Використання фемінітивів свідчить про прихильність надавача інформації до принципу гендерної рівності, оскільки дає можливість візуалізувати та активувати участь жінок у різноманітних соціальних процесах, бо вербальні засоби досі її приховують.

22 травня 2019 року Кабінет Міністрів України затвердив новий *«Український правопис»* — зібрання правил передавання української літературної мови на письмі. Документ підготовлено Українською національною комісією з питань правопису, що працювала впродовж 2015–2018 рр. Вона врахувала окремі зауваження та пропозиції, висловлені під час громадського обговорення проєкту (серпень–вересень 2018 р.).

ФЕМІНІТИВ ДО СЛОВА «ПОСОЛ» — «АМБАСАДОРКА»

У розділі «Правопис суфіксів. Іменникові суфікси» в п. 32.4 наведено такі правила: «За допомогою суфіксів -к-, -иц-(я), -ин-(я), -ес- та ін. від іменників чоловічого роду утворюємо іменники на означення осіб жіночої статі. Найуживанішим є суфікс -к-, бо він поєднаний з різними типами основ: авторка, дизайнерка, директорка, редакторка, співачка, студентка, фігуристка та ін. Суфікс -иц-(я) приєднуємо насамперед до основ на -ник: верстальниця, набірниця, порадиниця та -ень: учениця.

Суфікс -ин-(я) сполучаємо з основами на -ень: кравчиня, плавчиня, продавчиня, на приголосний: майстриня, філологиня; бойкиня, лемкиня. Суфікс -ес- рідковживаний: дияконеса, патронеса, поетеса». За словами Олени Масалітиної, кандидатки філологічних наук, радниці міністра освіти і науки України, «це історичний момент — офіційний документ нарешті зафіксував питому рису української мови, яка з різних причин кілька десятиліть витіснялася з мовної картини світу».

**Новий
український
правопис**

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ БЕЗ СЕКСИЗМУ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ

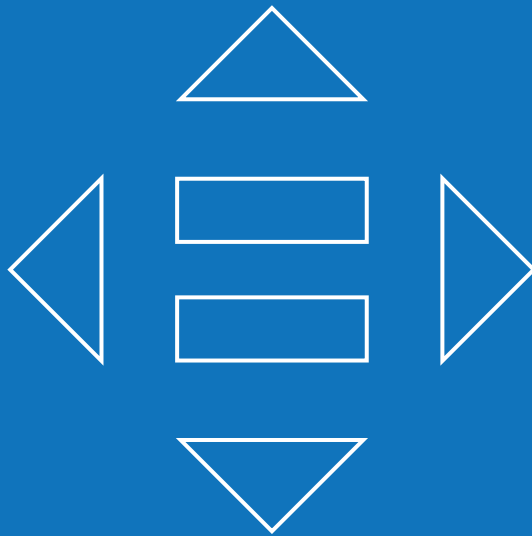

Публічні особи мають ретельно зважувати й аналізувати свої слова та дописи, оскільки часто, умисно чи мимохіть, можна допустити висловлювання, які принижують ті чи інші групи людей і в підсумку негативно впливають на позицію країни в різноманітних міжнародних рейтингах, а крім того, суттєво псують репутацію окремого депутата чи депутатки, а також представленої ним / нею партії.

Щоб чітко визначити, чи є спірне висловлювання дискримінаційним, сексистським або принизливим, необхідно проаналізувати його з кількох сторін.

1. Якщо це стереотипний жарт, спрямований на висміювання тієї чи іншої особи або групи осіб, то висловлювати чи публікувати його не варто, бо з імовірністю 99% він виявиться дискримінаційним.
2. Якщо дискримінаційність контенту складно визначити з першого погляду, варто скористатися методом віддзеркалення. Цей метод допомагає визначити, чи є вислів сексистським, і полягає в такому: коли хочете сказати або написати щось про групу жінок чи окрему жінку — подумки поставте на місце жінки чоловіка. Якщо репліка звучить безглуздо, дико чи кумедно і ви ніколи не сказали б так про чоловіка чи про чоловіків загалом, то не варто казати це й про жінок.
3. Не варто акцентувати увагу на зовнішньому вигляді своїх колег, на їх сімейному статусі та економічних можливостях. Потрібно уникати поширеної ситуації, коли чоловіків питають про нові закони, а жінок про те, хто опікується дітьми, поки вони працюють, або про рецепти страв.
4. Не варто вживати зменшувально-пестливі форми на кшталт «хлопчик, дівчинка, сонечко, депутатик, жіночки, чоловічки».
5. Необхідно працювати над собою, зокрема формувати чутливість до дотримання прав людини. Для боротьби з внутрішніми стереотипами варто вживати фемінітиви, бо це спосіб візуалізувати жінок на «нетипових» посадах.

8-12.

ЦІКАВІ ІНІЦІАТИВИ ТА КАМПАНІЇ

#яНеБоюсь Сказати

#яНеБоюсьСказати — всеукраїнський флешмоб у мережі Facebook, соціальна акція з висвітлення проблеми сексуального насильства над жінками в Україні, започаткована громадською активісткою Анастасією Мельниченко. Флешмоб розпочався 5 липня 2016 року з допису Анастасії Мельниченко у Facebook, у якому вона розповіла про власний досвід сексуального насильства й закликала інших жінок і чоловіків поділитися своїми історіями. Онлайн-флешмоб #яНеБоюсьСказати триває й досі. До акції долучилися не лише українки та українці, але й представники інших країн. Активну участь в акції брали публічні особи та ЗМІ, що посприяло значній популяризації флешмобу. За результатами акції Анастасія Мельниченко написала книгу #яНеБоюсьСказати, вмістивши в неї частину оприлюднених історій.

Повага. Кампанія проти сексизму

Повага. Кампанія проти сексизму — українська ініціати́ва проти сексизму і дискримінації. Основна інформація про неї наведена на сайті <https://povaha.org.ua/>.

#MeToo

15 жовтня 2017 року акторка Аліса Мілано закликала поширити цю фразу, щоб показати масштаб і повсюдність проблеми сексуальних домагань: «Якби всі жінки, які зазнали сексуального насильства або нападу, написали «Я теж» (англ. Me too) у своєму статусі, ми допомогли б людям зрозуміти масштаби цієї проблеми». Флешмоб став продовженням ситуації з Гарві Вайнштайном, якого численні голівудські зірки й журналістки звинуватили у сексуальних домаганнях.

HeForShe

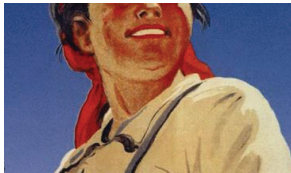
HeForShe — міжнародна кампанія з досягнення гендерної рівності та захисту прав жінок, започаткована організацією ООН-Жінки у 2014 році. Вона передбачає залучення хлопців і чоловіків як агентів змін і боротьби проти негативних наслідків гендерної нерівності, від якої потерпають дівчата та жінки. В основу кампанії покладено ідею, що гендерна рівність — це справа усіх людей, усіх статей, і це революційний підхід, адже раніше боротьба за права жінок була «боротьбою жінок для жінок». Також кампанія ґрунтується на усвідомленні неможливості змін, якщо над ними працює тільки одна половина населення — жіноча. У 2019 році амбасадорами кампанії в Україні стали Роман Вінтонів (псевдонім Майкл Щур) та Ярослава Кравченко, широко відомі як ведучі розважального шоу.

16 днів активізму проти гендерно зумовленого насильства

16 днів активізму проти гендерно зумовленого насильства – всесвітня акція, ініційована Центром жіночого глобального лідерства у 1991 році з метою привернення уваги громадськості до проблем гендерно зумовленого насильства, а також активізації діяльності державних структур і громадських організацій з метою захисту прав жінок та формування ненасильницької ідеології в суспільстві. Починається 25 листопада (Міжнародного дня боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок) і завершується 10 грудня — у Міжнародний день прав людини. Майже кожен з 16 днів акції має своє змістовне наповнення і присвячений боротьбі за людські права. З початку 2000-х рр. щороку проходить і в Україні.

ФЕМІНІЗМ.UA

ФЕМІНІЗМ.UA — спільнота у Facebook з актуальною інформацією про процеси та ситуації на шляху досягнення гендерної рівності. Посилання: <https://www.facebook.com/groups/feminism.ua/>.

Гендер в деталях

Гендер в деталях — інтернет-ресурс, спрямований на підвищення обізнаності щодо гендерної рівності та різноманітних прав жінок і чоловіків. Посилання: <https://genderindetail.org.ua/>.

ГЕНДЕРНИЙ КАЛЕНДАР

Чимало чинних державних свят України, а також дат, встановлених для відзначення різними міжнародними організаціями, несуть на собі гендерне навантаження. Їх сприйняття залежить від поглядів суспільства на права людини, на роль і місце жінок та чоловіків, бо вони можуть наголошувати на тих чи інших правах або по-різному стосуватися жінок і чоловіків. Найвідоміші в цьому плані Міжнародний день боротьби за права жінок та міжнародний мир 8 березня і День захисника України 14 жовтня. Перший у традиційній свідомості сприймається як день вияву кохання до жінок, а другий — виключно як день чоловіків. В обох випадках глибинна суть дат викривлена. Але суспільні погляди на ті чи інші свята впродовж останніх років суттєво змінюються, осучаснюються, що свідчить про посилення євроінтеграційних процесів в Україні вже на рівні суспільної свідомості та ментальності.

Дата	День
6 лютого	Міжнародний день нетерпимого ставлення до операцій, які калічать жіночі статеві органи
11 лютого	Міжнародний день жінок і дівчат в науці
20 лютого	Всесвітній день соціальної справедливості
1 березня	День без дискримінації (Zero Discrimination Day)
8 березня	Міжнародний день боротьби за права жінок
21 березня	Міжнародний день ліквідації расової дискримінації
2-га неділя травня	День матері
15 травня	Міжнародний день сім'ї

1 червня	Міжнародний день захисту прав дітей, Всесвітній день батьків
3-тя неділя червня	День батька
19 червня	Міжнародний день боротьби з сексуальним насильством в умовах конфлікту
23 червня	Міжнародний день вдів
30 липня	Всесвітній день боротьби з торгівлею людьми
21 вересня	Міжнародний день миру
11 жовтня	Міжнародний день дівчат
14 жовтня	День захисника і захисниці України
15 жовтня	Міжнародний день сільських жінок
18 жовтня	Європейський день протидії торгівлі людьми
24 жовтня	День ООН
18 листопада	Європейський день боротьби із сексуальною експлуатацією дітей
19 листопада	Міжнародний день чоловіків
20 листопада	Всесвітній день дитини
25 листопада	Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок. Початок Глобальної кампанії «16 днів проти гендерного насильства»
1 грудня	Всесвітній день боротьби з ВІЛ/СНІД
2 грудня	Міжнародний день боротьби за скасування рабства
3 грудня	Міжнародний день людей із інвалідністю
10 грудня	День прав людини
18 грудня	День ухвалення Конвенції ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.)

ЩО ПОДИВИТИСЯ ПРО ПРАВА ЖІНОК ТА ҐЕНДЕРНУ РІВНІСТЬ

1.	«Якби стіни могли говорити» (If These Walls Could Talk), США, 1996 р., режисерка Ненсі Савока
2.	«Фріда» (Frida), Канада, США, 2002 р., режисерка Джулі Теймор.
3.	«Грай, як Бекхем» (Bend It Like Beckham), Велика Британія, 2002 р., режисерка Гуріндер Чадха.
4.	«Посмішка Мони Лізи» (Mona Lisa Smile), США, 2003р., режисер Майк Ньюел.
5.	«Крихітка на мільйон» (Million Dollar Baby), США, 2004 р., режисер Клінт Іствуд.
6.	«Північна країна» (North Country), США, 2005 р., режисерка Нікі Каро.
7.	«Хоробра серцем» (Brave), США, 2013 р., режисерка Брендта Чалман.
8.	«Великі очі» (Big Eyes), США, 2014 р., режисер Тім Бертон.
9.	«Шалений Макс: дорога люті» (Mad Max: Fury Road), США, 2015 р., режисер Джордж Міллер.
10.	«Суфражистка» (Suffragette), Велика Британія, 2015 р., режисерка Сара Гаврон.
11.	«Таллі» (Tully), США, 2018 р., режисер Джейсон Райтман.
12.	«Оповідь служниці» (The Handmaid's Tale), телесеріал, США, 2016–...
13.	«Зі мною непросто» (Je ne suis pas un homme facile), Франція, 2018 р., режисерка Елеонор Пурре.

ЩО ПОЧИТАТИ ПРО ПРАВА ЖІНОК ТА ГЕНДЕРНУ РІВНІСТЬ

1.	Кауфман М., Кімел М. Чоловіки про фемінізм. — К.: Книголав, 2019.
2.	Кертис С. Феміністки не носять рожевого та інші вигадки. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2019.
3.	Вульф Н. Миф о красоте. — М.: Альпина Паблишер, 2016.
4.	Бовуар С. Друга стаття. — К.: Основи, 2017.
5.	Марценюк Т. Чому не варто боятися фемінізму. — К.: Комора, 2018.
6.	Левченко К. Гендерне тяжіння. Виклики та рішення. — Харків: Фоліо, 2019.
7.	Лессинг Д. Золотая тетрадь. — СПб.: Амфора, 2006.
8.	Фридан Б. Загадка женственности. — М.: Прогресс-Литера, 1994.
9.	Адічі Чімаманда Нгозі. Люба Іджеавеле, або феміністичний маніфест. — К.: Видавництво, 2018.
10.	Геґар М.Дж. Стріляй як дівчисько. — Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2017.
11.	ПРОНАС. Проти насильства / Упорядниця Лариса Денисенко. — К., 2017.
12.	РианА. Чаша и клинок. — СПб: Дерево жизни, 1993.
13.	Сендберг Ш. Включайся! Жінки, робота і воля вести за собою. — К.: Критика, 2015.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

ЗГВАЛТУВАННЯ	Вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи (ст. 152 Кримінального кодексу України).
ЕКОНОМІЧНЕ НАСИЛЬСТВО	Форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру (ст. 1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).
ЗЛОЧИНИ В ІМ'Я ТАК ЗВАНОЇ «ЧЕСТІ»	Акти насильства, зазвичай вбивства, члена родини, найчастіше (але не обов'язково) жіночої статі, вчинені родичами за накликане на сім'ю «безчестя». Це охоплює, зокрема, заяви про те, що жертва порушила культурні, релігійні, соціальні чи традиційні норми або звичаї належної поведінки (ст. 42 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами).

КАЛІЦТВО ЖІНОЧИХ ГЕНІТАЛІЙ	такі форми умисної поведінки, як: а) видалення, інфібуляція або здійснення будь-якого іншого каліцтва в цілому або частково великих статевих губ, малих статевих губ або клітора; б) примушування жінки до того, щоб вона зазнала актів, перелічених у підпункті «а», або схиляння її до цього; с) підбурювання, примушування дівчини до того, щоб вона зазнала актів, перелічених у підпункті «а», або схиляння її до цього (ст. 38 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами).
НЕПРЯМА ДИСКРИМІНАЦІЯ	Ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та / або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та / або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними (ст. 1 ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»).
ПОЗИТИВНІ ДІЇ	Спеціальні тимчасові заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України (ст. 1 ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»).
ПРЯМА ДИСКРИМІНАЦІЯ	Ситуація, за якої з особою та / або групою осіб за їх певними ознаками поводяться менш прихильно, ніж з іншою особою та / або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними (ст. 1 ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»).

СЕКСУАЛЬНЕ ДОМАГАННЯ	Будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної або фізичної поведінки сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи, зокрема шляхом створення залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища (ст. 40 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами).
СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО	Протиправне посягання одного члена сім'ї на статеvu недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру стосовно дитини, яка є членом цієї сім'ї (ст. 1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

